

Hamballar

Cəlil Məmmədquluzadə

Tarixi-miladinin 1921-ci ilində – ki bolşevik inqilabının Bakıda ikinci ili idi,—təzə Kommunist hökuməti var qüvvəsini və həvəsini məmləkət düzəltməyə sərf etməkdə idi.

Mən də qohumlarımızın birinin evində yaşayırdım. Qabaqca mənzil tapmaq fikrinə düşdüm. Rəfiqlərimin köməkliliyi ilə və idarələrin sayəsində mənzil də tapdıq; ancaq mənə verilən üç otağın nə bir stol-kürsüsü vardı ki, üstündə oturub yazı yazasan, nə də bir qeyri avadanlıq vardı. Haradan da tapmaq olar? Nə dükan-bazar var ki, gedib pul verib alasan, nə də çoxluca pul var ki, dəllal vasitəsilə artıq qiymət verib hər bir şeyi gətirdəsən.

Xülasə.

Stol-kürsü qeydindən də məni qurtaran, genə, mənə tanış idarənin birisi oldu; belə ki, bir kağız verdilər əlimə ki, gedim Bolşoy Morskoy küçədə 13 nömrəli hökumət anbarından bu şeyləri alım aparım (söz yox pulsuz): iki şkaf (kitab şkafı və çörək şkafı), iki kürsü (böyük və kiçik), dörd dənə sandalya (üstə oturmağa), iki dənə kravat (biri dəmir, biri taxta), bir dənə çaydan (samavar əvəzi) və bir dənə də rus qazanı (bozbaş bişirməyə).

Amma bunu da lazım bilirəm burada qeyd edəm ki, bu kağızı mənim əlimə verən məmur kağızı verəndə dedi:

—Anbarın müdirinə bu kağızı göstər və söyləyinən ki, xırda-mırda şey verməsin... yaxşısını versin!

Hərçənd bu sözlər məni bir az fikrə saldı, mən “Baş üstə” deyib getdim və Bolşoy Morskoy küçədə haman anbarı tapdım. Anbarın müdiri sarı saqqal kişi idi. Kağızı nişan verdim. Müdir kağızı aldı və başını bulaya-bulaya oxudu və bir söz deməyib qələmi götürdü, haman kağızın üstünə bir şey yazdı və axırda mənə dedi:

—Yoxdu.

Mən çıxdım küçəyə və kağıza baxıb gördüm ki, qırmızı mürəkkəb ilə yazılıb: “Anbardan daha şeylər qurtarıb.”

Gətirdim kağızı verdim hamam mənə kağız verən idarənin katibinə, o da kağızı oxudu və gül-gülə dedi:

—Biclik eliyir.—Və hamam kağıza bu da qırmızı mürəkkəb ilə bir şey yazdı, verdi mənə.

—Bu kağızı apar ver və şeyləri götür apar!—Mən dedim:

—Axı müdir burada yazır ki, şey yoxdu.

Katib genə gülümsündü və dedi:

—Biclik eliyir.—Mən dedim:

—Yaxşı, bəs nə eləmək, çarə nə?

Katib bir az fikirləşdi və mənim üzümə baxıb dedi:

—Əgər müdir dirənsə və vermək istəməsə, onda sən də dedi ki, gedib anbarın hər yerini axtaracağam.

Küçəyə çıxdım və çox acımışdım, gəldim mənzilə, bir tikə pendir-çörək yedim və oğlumun anası ilə bahəm getdik Bolşoy Morskoy küçəyə. Bu dəfə də müdir kağıza baxıb genə başını buladı, amma bir az dayanıb dedi:

—Yaxşı, hər nə tapılsa verərəm; amma bu şeylərin çoxusu burda yoxdu.

Müdir karandaş ilə siyahidə yazılan şeylərdən bir qazanın üstünə cızıq çəkdi və dedi: “Yoxdu,” şkafın birinin üstünə cızıq çəkdi və bir az üzümə baxdı. Belə oxşayırdı ki, anbar müdirinin bizə yazığı gəldi və durdu ayağa və dedi:

—Gedək.

Qabaq otaqdan keçdim dal otağa, oradan o birisinə və genə üçüncü otağa; müdir də, biz də sağa-sola göz gəzdirə-gəzdirə getdik və mənim siyahımda yazılan şeylərin birini də burada görmədik.

Burada lazım olan şeylərin birini də tapa bilməyib müdir bizi apardı dördüncü otağa və mənə dedi:

—Bax, mən görürəm ki, sən bir abırlı qoca kişisən, daha gəlib getməkdən yoruldu. Burdakı şeyləri xəzinədarın müavini dünən sayıb qoyub burda və mənə tapşırıb ki, bir kəsə verməyim. Mən cürət edib bu şeyləri sizə verə bilərəm; bax bu şkafı, bu stolu, bu sandalyaları. Sonra, bax, istəyirsiniz bu stolu da aparınız; həmi sandalyadır, həmi də

taxtdır, üstə fərş salıb oturmaq olar. Bax, çaydan əvəzinə bu beş-altı tarelkanı da sizə verə bilərəm.

Sövdamızı qurtardıq və qət olundu ki, hambal çağırmaq, şeyləri aparsın.

Uşağın anası ilə çıxdıq və küçədə duran hambalların birini çağırdıq ki, gəlsin danışmaq.

Biz üzümüzü bu hambala tutduq, amma haman hambal əvəzinə bir dəstə hambal bizi bürüdü. Bunlar hamısı İran kürdləri idi. Biz istədik qabaqca şeyləri nişan verək və danışmaq ki, aparsınlar, amma təqribən on beş-iyirmi hambal şeyləri görüb daha qulaq asmadılar və başladılar haman şeyləri köməkləşib küçəyə daşımağa. Uzaqda duran hamballar da həmçinin buraya cəm oldular və başladılar bizim şeyləri hərə özünə yük eləməyə. Amma çünki hər hambala bir şey düşmürdü, onun üçün məsələn bir şkafın hər ayağından və qapısından bir hambal yapışmışdı. Biz bilmirdik bunlar nə qayırlar? Niyə belə eləyirlər və bu şeyləri hara aparmaq istəyirlər? Məlum ki, bizim bunlar ilə zarafatımız yoxdu və əgər sövdalaşmış bunlar şeyləri mənzilimizə aparsaydılar, biz bilmirdik ki, bunlar bizdən nə qədər pul tələb edəcəklər; onun üçün də lazım idi qabaqcadan danışsınlar, sonra şeyləri götürsünlər. Amma gördüm ki, mənə etinad eləyən yoxdur və şeylərin bir neçəsi daha hambalların çiyində idi; yerdə qalan şeylərin də üstünə qalan hamballar düşüb elə kəşakəş və elə bir qır-vır salmışdılar ki, mənə daha qulaq verən yoxdu.

Gəldim anbar müdirinə dedim ki, bu nə mərəkədir və nə səbəbə buranın hambalları xalqa əziyyət verirlər. Gördüm ki, müdir özü də çiyinlərini ata-ata məəttəl qalıb; bir qərar ilə acizdir.

Şeyləri dallarına yükləyən hamballar gəlib bizə ariz oldular ki, biz düşək qabağa və bunlara yol göstərək. Mən labüd qaldım bunlara deyim ki, bir surətdə ki, bunlar bizə qulaq asmırlar, bizə bunların xidməti heç lazım deyil. Mən bu sözü ağzımdan qaçıran kimi hambalların bir neçəsi xoruzlana-xoruzlana üstümüzə hücum elədilər və bağıra-bağıra bizə bu sözləri dedilər:

—Ey xozeyinlər! Biz ilə zarafat yoxdu. Bizi daha ələ sala bilməzsiz. Biz sizə nökrə deyilik, biz hambalıq. Sizin ixtiyarınız yoxdu bizi müftə işlədəsiniz! Düşün qabağa, bizi incitməyin, yoxsa sizin üçün pis keçər!

Lap əngələ düşdük. Ətrafa göz gəzdirdik, bəlkə milisdən, məmurdan bir adam görək, heç kəs yoxdu. Yazıq arvad da istədi bunları dilə tutsun və başa salsın ki, axır burada beş tikə şeyimiz var, bu beş tikə şeyi iyirmi beş hambal aparsa, axır biz gərək indidən bunu biləkmi ki, iyirmi beş nəfər hambal şeyləri aparıb çıxardandan sonra bizdən istəyəcəkləri pulu biz tapa bilərik bunlara verək, ya yox?!

Xeyr, bu Allahın bəndələrinə bu dəlilli və isbatlı sözlərin heç biri kar eləmədi; hətta mən lap çığıra-çığıra bunlara beləcə yalvardım:

—Yoldaşlar, vallah, bax, bu şeylərdən biz lap əl çəkdik. Şeyləri aparın öz evinizə.

Qardaş, bunun cavabında genə bu Allahın insanlarından bir nərə, bir küy-kələk çıxdı ki, Bolşoy Morskoy küçə ilə keçənlərin hamısı dayandı bizə tamaşa eləməyə.

Qardaş, bu nə müsibət idi, başımıza gəldi? Yavaşca arvada dedim:

—Gedək.

Düşdük, hambalların qabağına. Torqovi küçənin dönəcəyində rastımıza bir neçə avtomobil çıxdı: daldan da avtomobil səsi gəlirdi. Küçənin ortasında bir dəstə əsgər oxuya-oxuya addımlayırdılar. Səki ilə gəlib-gedən camaat o qədər idi ki, hambalların bir-ikisini görürdük, qalanını görmürdük. Krasnovodski küçənin dönəcəyində yavaşca yapışdım arvadın əlindən və xəlvətcə soxulduq sol tərəfdə bir darvazaya, həyətdə üç-dörd uşaq oynayırdı. Biri bizdən soruşdu:

—Kimi axtarırsınız?

Mən həyət gözetçisini soruşdum. Bir rus arvadı da kənardan səsləndi:

—Nə istəyirsiniz?—Dedim:

—Doktor Vasilyev burdamı olur?—Arvad cavab verdi ki:

—Bu həyətdə heç həkim olmur.—Dedim:

—Bəs buranı bizə nişan veriblər.—Dedi:

—Hansı nömrəni nişan veriblər?—Dedim:

—Otuz iki nömrəni!—Dedi:

—Bu ev qırx beş nömrədi, siz gərək bax o tərəfə gedəsiniz.

Söz yox bunlar hamısı kələk idi ki, hamballar rədd olsunlar.

Bir bəhanə ilə beş-on dəqiqə burada ləng olub oğru adam kimi yavaşca çıxdıq darvazaya tərəf. Küçə genə camaat ilə dolu idi. Yavaşca özümüzü sol tərəfə verdik və dəryanı tuşlayıb gəldik çıxdıq bulvara. Burada yarım saat əyləşdik və dəryanın mənzərəsinin təsiri altında, söz yox, dincəldik və daha ağır-ərxayın gəldik çıxdıq mənzilimizə.

Bizə lazım olan şeyləri düşdükcə ondan-bundan və bir parasını pul ilə Quba meydanından aldıq; amma sonralar çox vaxt küçədə hambal görəndə mən bir növ ehtiyat eləyirdim.

İndi daha bu ehtiyat götürülüb; çünki vəqəən dünyada hər bir kəsdən qorxmaq lazım gəlsə, Allahın aciz olan hambal tayfasından qorxmağa heç bir qorxaq adamın haqqı yoxdur və gərək də olmasın.

Veb direktor: Betti Bleyer

Mətni yığdı: Səkinə İsgəndərova

Yoxladı və veb üçün hazırladı: Aydan Nəcəfova

AZERI.org-a qoyuldu: Yanvar, 2005